In het spanningsveld van fantasie en realiteit

Jossy Tromp met vierde verhalenbundel

Door Wim Rutgers

In het afgelopen jaar 2007 verschenen van Arubaanse auteurs een paar verhalenbundels en enkele poëziebundels, zoals van Joan Leslie, De bloeiende flamboyant en andere verhalen en van Munye Oduber-Winklaar het lange gedicht T'asina mi ta regla cuenta cu bo / Zo reken ik nu met je af, die beide al eerder in deze krant besproken werden. Daarnaast waren er twee bloemlezingen, Habri bo hala hancho, uitgegeven door het ICA, met gedichten in het Papiamento over het Papiamento en de Nederlandstalige anthologie Waarover we niet moeten praten, met daarin verhalen van auteurs uit Suriname, de Antillen en Aruba. Ruthy 'Lady Ruth' Vrieswijk-Bergen publiceerde jeugdherinneringen in Mi bida den un Dia / Den silencio. Gwendy Sneek publiceerde een bundel gedichten onder de titel Meimei di shelo y tera en Jossy Tromp de bundel verhalen E barbulet preto y otro cuentanan Arubiano.

Na de bundels Cetilalma (1988), E biento di atardi (1998) en Un anochi y otro cuentanan Arubiano, (2005) is de Colegio Arubano docent en conrector Jossy Tromp in zijn vierde bundel E barbulet preto y otro cuentanan Arubiano (2007) niet alleen in zijn bundeltitels maar ook in de inhoud van de verhalen zichzelf in hoge mate gelijk gebleven. De vierde bundel E barbulet preto y otro cuentanan Arubiano borduurt voort op de eerder ingeslagen weg. Dat is een weg waar de literatuur voortdurend balanceert op de grenzen van fantasie en realiteit.
Fantasie en verbeelding zijn de wapens van een levendige en creatieve geest. 'Fantasia y imaginacion ta armanan fuerte di un celebro bibito y creativo. Ta net e cosnan aki ta locual cu ta haci e bida interesante', luidt het in het titelverhaal E barbulet preto. Even later volgt dan in hetzelfde verhaal uitgebreid de uitleg van die fantasie en verbeelding: 'Fantasia y imaginacion na mi parecer por ta algo bunita, impresionante, hororoso, espantoso, inprognosticabel, y mas cu tur cos, nan ta instrumentonan balioso pa yuda nos interpreta y compronde bida y e misterionan di bida.' Met de opsomming van mogelijke effecten die deze fantasie en verbeelding uitoefenen – de epitheta schoon, indrukwekkend, afschuwelijk, afschrikwekkend en onvoorspelbaar – geeft Jossy Tromp inhoud en thematiek van zijn verhalen weer op een manier waar geen criticus iets aan zou kunnen verduidelijken. Met een nagenoeg onvertaalbare woordspeling drukt de verteller het spanningsveld tussen fantasie en realiteit uit met zijn statement: 'Hende manera ami parce ta condena pa imagina lo imaginabel y pa lo imaginabel bira maginabel.' Dat dit geen vrijblijvend literair spel is maar plaats vindt met de volle inzet van de schrijverspersoonlijkheid blijkt uit het directe vervolg: 'Esaki kisas pa e simpel echo pa mi por sobrebibi e mundo cu tin asina tanto misterio cu tin mi na rand di locura.'

In deze acht nieuwe verhalen wisselen beschouwing en verhaal elkaar af waarbij deze keer naast fantasie en realiteit ook - meer - ruimte is gemaakt voor het sociale element en voor kritiek op maatschappelijke realiteiten. Zo begint het verhaal 'Djaca' met een beschouwing over drugsverslaafde zwervers en eindigt het met een van die chollers zelf aan het woord te laten. Zo lezen we over dementie en 'Tanta Duchi' die geroepen wordt tot het kloosterleven. Daarnaast speelt het ondefinieerbaar geheimzinnige, verbeeld in personages en speciale verhaalsettings, als vanouds een belangrijke rol.

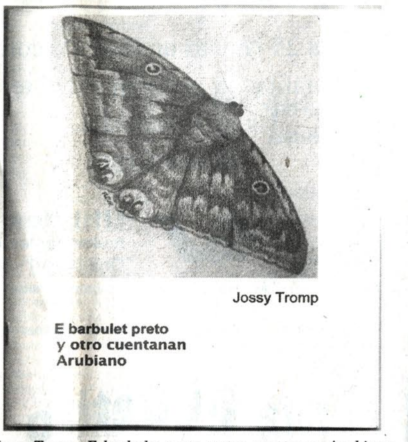

Jossy Tromp: E barbulet preto y otro cuentanan Arubiano. 2007. 52 pagina's. De illustratie op het omslag is van Fleur Wing-Tromp. De uitgave is bij de auteur zelf verkrijgbaar

MAGISCH REALISME?

Jossy Tromps verhalen worden vaak gekarakteriseerd als behorend tot de literaire stroming van het magisch realisme. Ook ik heb dat wel eens geschreven naar aanleiding van zijn eerste bundel Cetilalma, maar ik wil hier voor deze nieuwe bundel toch een voorbehoud maken. 'Het magisch realisme als synthese van concrete realiteit en het bovennatuurlijke peilt naar het wezenlijke in ons bestaan', schrijft H. van Gorp in het Lexicon van literaire termen. Het gaat hier om het woord 'synthese', om een verbinding van de elementen werkelijkheid, verbeelding en verstand tot een nieuw geheel, een versmelting van realiteit en dat wat in het dagelijks leven gewoonlijk tot het bovennatuurlijke en bovenzinnelijke gerekend wordt.
In het magisch realisme, dat vooral zijn mondiale bekendheid heeft gekregen door auteurs van het Caribische gebied en Latijns-Amerika, fungeert het magische als realiteit. Het magische wordt voorgesteld en geaccepteerd als aspect van de dagelijks geleefde werkelijkheid.
In deze verhalen van Jossy Tromp vinden we deze vervlechting van beide elementen echter niet, maar blijven fantasie en realiteit twee zelfstandige entiteiten die in een verhaal als E barbulet pretu en andere verhalen zelfs met elkaar in conflict zijn.
Dat is natuurlijk enerzijds een subtiel maar anderzijds wel degelijk een essentieel verschil. De notie van het onvoorstelbare blijft bij Jossy Tromp aanwezig, terwijl het magische bij de magisch realisten wordt ontkend omdat het als reëel wordt gepresenteerd.
De Colombiaanse Nobelprijswinnaar Gabriel Garcia Marquez, die kampioen van het magisch realisme, vindt in leven en werken niets dan de werkelijkheid, volgens een citaat uit zijn getuigenis in Iets over literatuur en werkelijkheid: 'Ik ben in het Caribische gebied geboren en getogen. Ik ken het land voor land, eiland voor eiland, en misschien komt daar mijn frustratie vandaan dat ik nooit iets heb kunnen verzinnen en dat ik nooit iets heb kunnen doen dat verbazingwekkender is dan de werkelijkheid. Het hoogste wat ik heb bereikt is dat ik de werkelijkheid met poëtische middelen heb kunnen omzetten, maar in geen enkel boek van mij is ook maar één regel te vinden die niet zijn oorsprong heeft in een echte gebeurtenis.'
Het magische wordt in het magisch realisme als realiteit gepresenteerd, maar bij Jossy Tromp is en blijft er steeds sprake van een dualiteit tussen fantasie en werkelijkheid.

E BARBULET PRETO

In het titelverhaal E barbulet preto staan bij Jossy Tromp fantasie en realiteit dan ook voortdurend in een spanningsveld. Een zwarte vlinder is in het volksgeloof een aankondiger van de dood. Nu beweert de verteller wel dat hij niet toegeeft aan simpel volksgeloof, maar vervolgens blijkt het uit het verhaal dat hij er zich toch niet aan kan onttrekken, want hij neemt zijn voorzorgsmaatregelen als hij zo'n zwarte vlinder een paar keer heeft gezien.
Als de verteller zegt 'Pa mi simpelmente no ta existi nada di locual cu ta wordo considera sobrenatural', moeten we dat niet opvatten als een bevestiging van wat Gabriel Garcia Marquez beweert, dat hij nooit iets bovennatuurlijks heeft ervaren of beschreven, omdat voor hem het bovennatuurlijke een realiteit is, maar we dienen deze zin hier te lezen als een ontkenning van het bovennatuurlijke zelf, in casu de ontkenning van een leven na de dood, zoals uit de context blijkt.
Een sterker voorbeeld van het onderscheid maken tussen fantasie en realiteit zien we een bladzijde verderop: 'Imaginacion no tin limite. Esaki ta papia pa su mes. Pero no ta nifica si cu locual ta producto di nos mente di mes ta bira un parti di e bida real of miho bisa ta sosode den e bida real.' Dit is sterk uitgedrukt want het is immers niet meer of minder dan een regelrechte ontkenning van het wezen van het magisch realisme.
Ook de lezer wordt in de verhalen van Jossy Tromp vrij gelaten ter zelfstandige beoordeling van de twee grootheden fantasie en werkelijkheid, iets wat in het magisch realisme niet mogelijk is. Lezers mogen als lezers van deze nieuwe verhalen zelf bepalen in hoeverre ze willen meegaan in de vervlechting van fantasie en realiteit, zoals later in de bundel blijkt in het verhaal Demente: 'Un storia no tin su saus, (...) sin cu a flori'e. Cua t'e parti cu ta basa riba realidad y cua t'e parti cu ta producto di meramente e imaginacion, ta keda na nos pa saca afo.'

Jossy Tromp schrijft niet eenvoudig, zijn taalgebruik is gecompliceerd en vereist concentratie door woordgebruik en zinsstructuur. Maar nauwkeurige lezing beloont de lezer, zoals dat ook in de vorige bundels het geval was. Jossy Tromp blijkt een zeer consistent schrijver.